

Mijn eerste kus

Op 15 maart 1972 werd ik door mijn oudste broer Moha in Lille, Frankrijk, op de bus gezet naar Nederland. Ik was eenentwintig jaar. Ik had een klein reiskoffertje bij me. Daarin zaten al mijn bezittingen: twee witte overhemden, wat ondergoed en een van mijn twee pakken. Het andere had ik aan.

Ik moest van Moha weg uit Frankrijk. Hij zei dat als ik langer in de mijnen zou werken, mijn longen kapot zouden gaan. Net als die van hem. Moha zei dat het werk in Nederland schoner is. En hij zei ook dat Nederlanders aardiger zijn dan de Fransen. Die scholden ons vaak uit voor 'vieze Arabieren'. Twee jaar heb ik in Lille gewoond en niets van de stad gezien. Mijn dag zag er zo uit: huis-kolenmijn-huis. Het deed mij dan ook niets toen ik Frankrijk verliet.

De bus kwam aan op het Amstelstation in Amsterdam. Toen ik uitstapte zag ik dat Moha gelijk had; alles was schoner. Alsof er een groot tapijt over de hele stad was uitgerold. En de mensen die op het tapijt liepen keken vriendelijk. Ik dacht: Driss kan zich hier thuis voelen.

Op het busstation werd ik plotseling door een vreemde omhelsd. Even dacht ik dat zoiets hier normaal is. Toen hij mij losliet, keek ik naar zijn gezicht. Hij had een grote bos krullen en dikke wangen. Zijn kleren waren vol kleuren. Opeens sprak die jongen in mijn moedertaal. 'Herken je mij niet meer, jij kleine klootzak. Ik ben het, je neef Mustapha.'

Ik herkende hem inderdaad niet. Het leven hier had hem veranderd. In ons dorp Aït-Aman was hij klein en mager. Hier leek hij wel zo groot en stevig als een paard.

Mustapha nam mij mee naar het pension waar hij woonde. Het zat vol met dorpsgenoten. In de tram daar naartoe hoorde ik voor het eerst Nederlands. Het klonk alsof ze de hele tijd problemen met hun keel hadden. De woorden kwamen er met moeite uit. Ik vroeg aan Mustapha of hij de taal sprak. 'Natuurlijk,' zei hij. 'En na een paar Heinekens jij ook.' Ik wist niet wat hij bedoelde. Was Heineken een soort school? Ik zou er die nacht nog achter komen.

In het pension zag ik veel vrienden van het dorp terug. Ze zagen er met hun doorvoede koppen net zo uit als Mustapha. 's Avonds aten we couscous, dat had ik al in geen tijden meer gegeten. Daarna wilde ik gaan slapen, ik was moe van de reis. Maar Mustapha zei: 'Kom, we gaan Nederlands leren.'

We gingen naar een café. Het was een kleine ruimte met weinig licht. We namen plaats aan een tafeltje. Mustapha bestelde bij een blonde vrouw. Ik nam een slok en proefde iets bitters. 'Dit is Heineken,' zei Mustapha. Aan het eind van de nacht kon ik inderdaad Nederlands praten. De blonde vrouw zat bij mij op schoot en ik vertelde haar over mijn leven. Ze knikte de hele tijd en aaide over mijn krullen. Plotseling drukte ze haar lippen op mijn mond. Mijn eerste dag in Nederland, de eerste kus in mijn leven en weer dacht ik: Driss kan zich hier thuis voelen.

Het pension van generaal Franco

In Lille had ik samen met mijn broer Moha in een klein appartement gewoond. We hadden twee kamers. Moha sliep in de slaapkamer en ik in de huiskamer op de bank. Dat was een luxe in vergelijking met het pension in Amsterdam. Daar woonden we met minimaal twintig mensen in een huis dat maar vier slaapkamers had. Soms was het drukker, als er mensen bijkwamen uit Marokko, Duitsland of Frankrijk. Die sliepen in de huiskamer, totdat ze ergens anders een andere betere slaapplek vonden.

Het pension was van meneer Lopez. Wij noemden hem generaal Franco omdat hij zo streng was. Wie een dag te laat was met zijn wekelijkse huur moest zijn spullen van de straat oprapen. Ook gingen de lichten om elf uur 's avonds uit. Hij draaide dan de schakelaar gewoon om.

Generaal Franco was ook een gastarbeider, net als wij. Maar hij was wat slimmer, en had een groot huis gekocht dat hij aan andere gastarbeiders verhuurde. Hijzelf woonde met een Nederlandse mevrouw bij ons in de straat, in een even groot huis als ons pension.

Op een dag kocht mijn neef Mustapha sardientjes van de markt. We wilden de vrijdag vieren met gegrilde vis. Dat hadden we ook altijd in ons dorp in Marokko gedaan. Iemand waarschuwde ons om de sardientjes niet op het balkon te grillen, want dat zou generaal Franco meteen in de gaten krijgen.

Hij hield er niet van als we te vrolijk werden. Dat zou alleen maar de aandacht trekken. Straks zou de politie een kijkje komen nemen, en ontdekken dat er mensen zonder arbeidspapieren in het pension verbleven.

Mustapha pakte uit de keuken de grootste pan die hij kon vinden en legde die op een houtblok midden in de huiskamer. In de pan leegde hij een zak kolen en stak ze aan. Daarover legde hij de rooster van de gasoven. Ik deed de ramen op een kiertje, twee andere bewoners hielden een deken vast waarmee ze de rook naar het raam dreven. Binnen een paar minuten stond de kamer blauw van de rook, en sisten de sardientjes op de rooster. Ik stond nog steeds bij het raam om de straat in de gaten te houden. Door de rook zag ik niets meer. Ik hoorde andere bewoners wegsluipen. Mensen werden nerveus. Mustapha riep: 'Ga door met zwaaien, ze zijn bijna gaar!'

Toen we sirenes in de straat hoorden, gingen ook de twee van de deken weg. Beneden werd de deur ingeramd. Zes reuzen met helmen op stormden de kamer binnen. Ze gooiden ons over hun schouder en droegen ons naar buiten. De hele straat stond toe te kijken. We hadden het geluk van ons leven die dag: generaal Franco was nergens te bekennen. De reuzen riepen van alles tegen ons, maar we verstonden niets. Uiteindelijk vertrokken ze. De straat liep leeg.

Ik zei tegen Mustapha: 'Wat doen we met die kapotte deur?' 'Die komt later, eerst de sardines,' zei hij. We wisten dat onze uren in het pension van generaal Franco geteld waren. Hij zou hier hoe dan ook achter komen. We aten ons buikje rond, en gingen nog diezelfde dag op zoek naar een nieuw pension.

Naar IJmuiden

Ik heb maar een paar maanden in Amsterdam gewoond. Op de derde dag na mijn aankomst ben ik meteen aan de slag gegaan in een fabriek waar groente en fruit werd ingepakt. Al mijn pensiongenoten werkten daar. Ook Mustapha. Omdat ik de taal niet machtig was, mocht ik nog niet aan de lopende band staan. Woorden als 'snijmachine', 'brandgevaar' en 'laden en lossen' zeiden mij niets. Daarom kreeg ik van de chef een bezem in mijn handen geduwd. Ik moest de vloer schoonhouden. Veel werk had ik niet te doen. Mijn collegagastarbeiders werkten erg netjes, omdat ze bang waren hun baan te verliezen.

Soms was er zo weinig te doen dat de chef mij eerder naar huis liet gaan. Dan ging ik met de tram naar het centrum van Amsterdam. Ik had één wandelroute, en die begon bij het Leidseplein, ging via de Leidsestraat naar de Kalverstraat, dan over de Dam en eindigde bij het Centraal Station, waar ik de tram terug naar huis nam.

Ik vond de binnenstad geweldig. Het was er vol met jongens en meisjes van mijn leeftijd. Ze droegen de raarste kleren, de vreemdste kapsels en keken onbezorgd uit hun ogen. Ik was graag met die mensen opgetrokken, maar ik sprak de taal niet. 'Hippies,' noemde Mustapha ze altijd, en daar trok hij dan een vies gezicht bij. 'Alleen bedelaars zitten de hele dag op de grond.' Bedelaars of niet, ik vond het bijzondere men-

sen. Ik werd blij van ze. Als ik door het centrum had gewandeld, werd ik ook een beetje een hippie.

Maar een echte hippie worden is mij niet gelukt. Na het sardine-incident moesten we Amsterdam verlaten. We trokken naar IJmuiden. Daar kende Mustapha een jongen met wie hij eerder had samen gewerkt in Amsterdam. Die hielp ons aan een huis in IJmuiden. En die hielp ons ook aan een baan op de visafslag.

IJmuiden was anders dan Amsterdam. In IJmuiden leken alleen maar visboeren te wonen. Die droegen geen rare kapsels of rare kleren. En die gingen al helemaal niet op de grond zitten om liedjes te zingen. Het was wennen. IJmuiden deed mij een beetje aan Lille denken. Er was niet veel te beleven. Zelfs de zee was grijs. Maar misschien was het wel goed zo. In het saaie IJmuiden had ik eindelijk de kans om eens goed na te denken.

Ik was eenentwintig jaar. Binnen twee jaar was ik verhuisd van Marokko naar Lille en van Lille naar Amsterdam en van Amsterdam naar IJmuiden. Daarvoor had ik negentien jaar in Aït-Aman gewoond. In het dorp was geen stroom en bestonden auto's alleen in verhalen. Ik was nooit op school geweest. Mijn leven bestond uit schapen hoeden, aardappels poten en vijgen plukken. Nu was ik in Europa en droeg ik schoenen met veters, had ik vijf overhemden en een draagbare radio. Er was veel veranderd.

Scholstapelaars

Mustapha en ik hadden in IJmuiden een driekamerwoning helemaal voor onszelf. Het was ideaal, ze lag op tien minuten lopen van de visafslag. Daar werkten we als 'scholstapelaars'. Een mooi woord voor simpel werk. Wat wij scholstapelaars deden, was de visvangst uit schepen legen. We stonden om vijf uur 's ochtends op, ontbeten en trokken onze werkkleding aan, die bestond uit drie lagen eigen kleding met daarboven een werkoverall van de baas. Dat moest wel, want het scheepsruim waar de vis in lag was een grote ijskist. Het kon er flink vriezen. De bodem van het schip lag vol met ijs.

In de kantine wachtten we met andere scholstapelaars tot de schepen de haven binnenvoeren. De Turkse scholstapelaars zaten in de ene hoek, de Marokkaanse scholstapelaars in de andere hoek, en de Nederlanders hadden hun eigen plekje. De scheiding van nationaliteiten ging tijdens het werk verder. De Nederlanders bedienden de kranen en reden op de vorkheftrucks. Wij buitenlanders gingen het ruim in. Daar stapelden we bakken met vis op houten pallets. Die werden omhoog gehesen en met de vorkheftrucks naar de vishallen gereden.

In het scheepsruim vormden we twee groepen, de Turken en de Marokkanen. Beide groepen namen een helft van het ruim voor hun rekening. Van bovenaf schreeuwden de Nederlanders bevelen naar ons, zowel in het Turks als in het Ma-

rokkaans. In het Turks schreeuwden ze 'tsaboch!' (snel!) en in het Marokkaans 'yallah!' (snel!).

Volgens ons contract moesten we acht uur per dag werken, maar iedereen draaide overuren. Als er niet genoeg werk was om overuren te draaien, dan begon de temperatuur letterlijk te stijgen. De chef bepaalde wie er meer uren mocht werken. Altijd had de ene groep het gevoel dat de andere groep werd voorgetrokken. Vooral wij Marokkanen hadden het gevoel dat de baas ons elke keer oversloeg.

In de derde week dat Mustapha en ik op de visafslag werkten, leidde het overwerkprobleem tot een gevecht. De chef riep dat de Turken mochten blijven werken. Wij pikten dat niet, want zij mochten de dag daarvoor ook al. Mustapha schold een van de Turken uit voor ezel. Daarop schreeuwde de Turk iets terug. Op een gegeven moment waren we over en weer tegen aan het schreeuwen. Toen pakte een van de Marokkaanse collega's een vis uit de bak en sloeg er een Turk mee om de oren. Daarna vlogen de vissen door de lucht. Klappen werden uitgedeeld en ontvangen. De vissen kwamen aan als knuppels. De Nederlanders keken toe totdat we uitgevochten waren. Die dag mocht niemand overwerken.

Er werd een nieuw overwerksysteem ingevoerd. Als er overwerk was, werden we om en om geselecteerd. Een perfect systeem, want vanaf die dag werd er niet meer geklaagd. De scheiding van nationaliteiten bleef bestaan, maar gaf geen problemen meer. Wat dat betreft leken we op de vissen in de vishal, die harmonieus in een bak bij hun eigen soort lagen.

Turken zijn ook gewoon mensen, net als wij Marokkanen. Dat leerde ik nadat het nieuwe overwerksysteem was ingevoerd. De eerste keer dat ik mocht overwerken in het nieuwe

systeem was met drie andere scholstapelaars: twee Turken en één Marokkaan. Met z'n vieren leegden we een kleine koter. Het ruim was zo klein dat we constant op elkaars lippen zaten. Twee dingen waren mogelijk: weer een matpartij of toenadering zonder klappen. Gelukkig gebeurde het laatste, want deze Turken hadden handen zo groot als suikerbroden.

Toen een van de Turken een bak uit zijn handen liet glijpen, hielp ik hem met het oprapen van de vissen. De Turk zei iets in zijn taal en lachte. Ik zei iets terug in mijn taal en lachte ook. De Turk tikte op zijn borst en zei: 'Ik Kemal.' Daarna tikte hij met zijn grote wijsvinger op mijn borst en vroeg: 'Jij naam?'

'Driss,' antwoordde ik en bracht mijn hand naar mijn borst. We wilden verder praten, maar de chef schreeuwde dat we weer aan de slag moesten. Tijdens het overwerk staken we onze hand naar elkaar op, en hij riep: 'Salaam Driss!' En ik riep: 'Salaam Kemal!' Het was raar, eerst moesten wij Marokkanen en Turken niets van elkaar hebben, nu leken Kemal en ik beste vrienden die niet konden ophouden met elkaar te groeten.

Na het werk liepen Kemal en ik terug naar huis. Hij bleek bij mij in de buurt te wonen. We spraken voornamelijk met onze handen tegen elkaar. Waar we het over hadden was niet duidelijk, maar geregeld barstten we in lachen uit. Kemal was een grote, zware, mooie Turk met een pikzwarte volle snor. Hij had glimmende zwartleren schoenen, een zilvergrijs pak en een bordeauxrode das. Wie hem zou zien, zou hem nooit voor een scholstapelaar houden. Eerder voor een bankdirecteur.

De volgende dag was het zondag. Tegen de middag werd er bij Mustapha en mij aangebeld. Voor de deur stond Kemal. Hij had een tas vol met etenswaren bij zich en iets wat op een gitaar leek. 'Kom,' zei hij, en daarna nog iets in het Turks. Ik trok

mijn jas en schoenen aan en ging hem achterna. De wonderlijke Turk leidde mij naar de duinen. Hij ging in het duingras zitten en nodigde mij uit om plaats te nemen. Uit de tas haalde Kemal verschillende broodjes. Hij legde de vreemde gitaar op zijn schoot en zei: 'Saz.' Dat was de naam van het instrument. Kemal ging met zijn vingers over de snaren en begon te zingen. Zijn stem klonk hoog. Er zat een snik in. Hij sloot zijn ogen en wiegde met zijn hoofd. Ik begreep niets van Kemals woorden maar vond zijn gezang mooi en warm. Ik wist zeker dat ik in de toekomst nog vaak naar zijn stem zou willen luisteren.